

Zkratky v technické literatuře a jak s nimi zacházet

Ivan Mládek napsal písničku, jejíž text je složen téměř výhradně ze zkratk. Myslím, že ji všichni znají. Rukopisy vědeckých prací některých autorů podávaných v českém jazyku do časopisu *Chemické listy* tuto píseň připomínají. Uvádím příklad části rukopisu: „Srovnání různých EF pro PAU a PCDD/F. V současnosti používané EF pro vytápění domácností v ČR (dále značené jako „ČHMÚ“) jsou porovnány a konfrontovány s dalšími hodnotami EF. Jako první porovnávací zdroj EF (dále označený jako „EEA“) jsou použity hodnoty EMEP/EEA.“ Čtenáři časopisu *Chemické listy* se s původními rukopisy prací psaných v tomto slohovém stylu zpravidla nesetkají, protože recenzenti a redaktori se starají o to, aby rukopisy tohoto typu neprošly do tisku a byly upraveny do formy odpovídající požadavkům klade- ným na odbornou publikaci v českém jazyku.

Studenty učíme, že každý obrázek a každá tabulka mají být vybaveny „samonosným“ textem, který umožňuje pochopit, co obrázek nebo tabulka popisuje, aniž by čtenář musel podrobně studovat text celé práce. Tuto zásadu by měli autoři respektovat při popisu obrázků a tabulek a tuto zásadu by měli autoři respektovat i při používání zkratk. Autoři používají dva typy řešení:

- uvést seznam používaných zkratk. V tomto seznamu čtenář najde vysvětlivky na jednom místě textu,
- vysvětlit zkratku uvnitř textu, v místě jejího prvního použití. Toto řešení nutí čtenáře vytvořit si vlastní seznam zkratk. Proto je účelné k práci připojit vysvětlení méně běžných zkratk v seznamu zkratk.

Z hlediska jejich účelnosti můžeme zkratky rozdělit na:

- v českém odborném světě již zavedené zkratky. Zkratky jsou používané na mnoha pracovištích i na správních orgánech. Tyto zavedené zkratky není zpravidla nutné odborníkům vysvětlovat. Příklad: BSK (biologická spotřeba kyslíku), CHSK (chemická spotřeba kyslíku).
- mezinárodně používané zkratky. Význam zkratk nemusí být znám většině čtenářů. Evropská unie je administrativním systémem, který zkratky vytváří a používá. Uvádění a vysvětlování mezinárodně zavedených zkratk v textu publikace je účelné, protože usnadňuje čtenáři orientaci v mezinárodní literatuře. Mezinárodně používané zkratky jsou často účinnými vstupy do mezinárodních databází při vyhledávání údajů. Autor publikace by si však měl uvědomit, že význam zkratk musí vysvětlit. V textu pak může autor používat český ekvivalent nahrazující zkratku.

Pokud již nejsou české verze zkratk zavedeny, nepokládám vytváření českých verzí mezinárodně zavedených zkratk za účelné. Příklad. Mezinárodně zavedená zkratka PAH (PolyAromatic Hydrocarbons), česká varianta PAU (polyaromatické uhlovodíky). Zavádění českých ekvivalentů zkratk může ovšem souviset se zaváděním legislativy Evropské unie do České republiky. V některých případech jsou ve schvalovacím procesu zavedeny zkratky specifické pro Českou republiku.

Někteří autoři, aby si usnadnili sepsání textu, zavádějí specifické zkratky pro nahrazení některých terminů. Do této terminologie pronikají vnitropodniková značení oddělení a činností, ale i snaha autora uspořít si mačkání klapek na počítači. Zavádění těchto specifických zkratk pokládám za naprosto neúčelné.

Zkratky jsou nesklonné částice, které je nutné vložit do spisovného textu tak, aby to odpovídalo duchu daného jazyka. V tomto směru mají různé jazyky různé možnosti, jak do textu zkratku zařadit. V souvislosti s přejímáním textů z různých jazyků Evropské unie do jazyka českého se dostávají do českých textů vazby typické pro cizí jazyk, zpravidla angličtinu, které neodpovídají struktuře českého jazyka a označují se jako „anglikanismy“ či „germanismy“ (v minulosti to byly i „rusismy“). Zkratka je „slovo“ nesklonné. Při jeho začlenění do spisovného českého jazyka je třeba jej spojit s pojmem, který je sklonný, a s kterým je možné pracovat jako s nosným pojmem.

Zkratka ve funkci přídavného jména. Nositelem sklonné části pojmu je v tomto případě podstatné jméno. Řada pojmů tohoto typu se již vžila. Příklady UV záření, IR spektrum.

Zkratky ve funkci podstatného jména. V tomto případě je nutné spojit zkratku, která je nesklonná, s pomocným podstatným jménem, které je sklonné. Příklad zkratk „REACH“: je možné použít vazby systém REACH, v systému REACH. Zatím neodpovídá spisovnému jazyku vazba „v REACi“. Duchu českého jazyka odpovídá slovosled „pomocné slovo“- název zkratk (příklad metoda NMR), a nikoliv slovosled název zkratk-„pomocné slovo“ NMR-metoda.

Mnozí autoři odborných prací z oboru chemie psaných v češtině si neuvědomují, že úkolem odborné sféry je, i mimo jiné, vytvářet českou terminologii a vytvářet představu českého odborného jazyka jednotlivých oborů. Nejde o to, vytvářet za každou cenu české ekvivalenty mezinárodních terminů, ale vytvořit účelný systém psaní o chemii v češtině. Někteří autoři publikací pro časopis *Chemické listy* si neuvědomují, že to, co je únosné v závěrečné zprávě grantu, či závěrečné zprávě technického úkolu, či ve vnitropodnikové dokumentaci, není postačující v textu práce psané spisovnou technickou češtinou pro časopis *Chemické listy*. Na webových stránkách našeho časopisu <http://chemicke-listy.cz> najdou autoři v kapitole Instrukce pro autory přehled zavedených zkratk používaných v našem časopise.

Vytvářet odborný český jazyk v oboru chemie je účelné z následujících důvodů:

- chemie je stále vyučována česky, představa, že by výuka na středních a vysokých školách přešla například na anglický jazyk, je pro většinu studentů a pro většinu pedagogů zatím neschůdná a nereálná,
- český jazyk je používán většinou firem jako technický prostředek komunikace.

Josef Horák